

TARA NOASTRA
FOAIA POPORALĂ A
„ASOCIATIUNII“

REDACTOR:

OCTAVIAN COCA.

CŪPRINSUL:

Pag.

A Seca: La întoarcere!	455
Comuna „Viitorul“	457
Dr. I. Radu: Soiurile mai alese de animale și îngrijirea lor	460
Dr. Petru Șpan: Moțul și firea lui	462
I. Pop Reteganul: Buna	465
Știri	467

Înștiințare.

Rugăm pe toți câți au binevoit să primească această foaie să grăbească cu trimiterea plății de abonament.
Administrația foii „ȚARA NOASTRĂ“.

Cetitorilor.

Pe toți, cărora le ajunge în mâni această foaie îi rugăm să o cetească și dacă o socot de potrivită trebuințelor țărânimii să o răspândească între oamenii noștri dela sate.

Foaia apare săptămânal și o vor primi cetitorii Dumineca.

Abonamentul e pe an 4 cor.

Pe jumătate de an 2 „

Pe trei luni 1 „

Banii să se trimită la Administrația revistei „Țara noastră“. Sibiu — Nagyszeben. Asociațiune.

Toți cărturarii noștri, mai ales cei în atingere apropiată cu țărâtimea — preoții și învățătorii — sânt rugați a trimite acestei reviste articole și știri cari sânt în legătură cu trebile țărânimii. Indesebi primim bucuros articole cu povește economice, precum — și snoave, poezii populare etc. Scriitorii articolelor sânt rugați a se folosi de un grai înțeles de popor, ca să nu fim siliți a supune schimbării în redacție articolele.

Pentru articolele bune dăm și o cuvenită răsplată bănească.

TARA NOASTRĂ

Revista populară

a „Asociațiunii pentru literatura rom. și cultura poporului rom.“

Abonamentul: Pe un an 4 cor. Pe o jumătate de an 2 „ Pe trei luni 1 „ Pentru România . . . 6 Lei	REDACTOR: OCTAVIAN GOGA.	Redacția și admini- străția : Sibiu (Nagyszeben) Str. morii, 6.

La întoarcere!

*Cuprins de-o jale negrăită sărut bătrânei case pragul
 Unde a curs atâta vieață și-a luminat atâta soare,
 O, cum întimpinau alt' dată, când s'arătă la prag pribeagul,
 Ce bucurii, ce veselie, și chiote! mai mare dragul,
 Azi casa noastră e pustie și nime după gât nu-mi sare.*

*In pacea sării care cade străbat odăile dearându-l,
 La orice pas o amintire ca o icoană 'n minte-mi vine,
 Povestea zilelor uitate fermecător mi-o țese gândul,
 Mă 'nduioșez până la lacrimi, de câte-mi spune, ascultându-l
 Și nici nu simt cum noaptea crește și mă îngroapă 'ntre ruine.*

*Visez . . . Pe drum se 'ntoarce tata acasă dela plug din luncă
 La poartă îi alerg în cale strigând cu sora cea mai mică,
 Pe lângă boi el vine agale, înfrânt și ostenit de muncă,
 Zărindu-nă să însenină, departe biciul și-l aruncă,
 Inviorat ne îmbrățișează și sus în aer ne ridică.*

*Pe după cină vin vecinii și vin rudeniile la sfaturi,
 Tot povestesc cu grea obidă că dările mereu le sue,
 Și vremile sunt tot mai grele, câștig puțin și multe daturi,
 Târziu de tot se duc să-și caute odihnă și uitare 'n paturi,
 Copiii numai stăm cu moșul vre-o poveste să ne spue.*

*Pe-un pat curat și alb bunica se stânge ca o luminare,
 Durerile din lume toate sunt strânse în fața ei bolnavă,
 Sărmana, ea le duce toate, cu pace și cu resemnare,
 Să-și mângăie plângând nepoții, atâta bucurie are
 Și să-i împace când în jocuri se iau la ceartă și gâlceavă.*

De sub șerpar bunicul scoate amnar și cremene și iască
 Și din lulea zbucesc fumul ca din coliba unui faur,
 In poala lui mă lupt cu somnul ce cearcă să mă cucerească,
 Aud abia ca 'n vis pe moșul cum a început să povestească
 Și curge unda fermecată, curat'-a unui bazm de aur.

Intr'un târziu de lângă vatră o sorioară lin se scoală,
 C'un scâncet cerșitor s'agață de hainele lui „Tata-moșu“;
 Il roagă cald — lingușitoarea — cu vorbă dulce și domoală,
 Pe-ascuns cu gând viclean s'apuce în cuibul meu cel drag din poală,
 „Bunicule să spui povestea, știi, ceia cu 'mpăratul roșu“.

Bunicu-i înțelege gândul, și-o saltă pe genunchi, ferice
 De-o bucurie fără seamăn, și îi sărută ochii dulce,
 Pornește apoi, după ce-și șterge o lacrimă ce vrea să-i pice;
 In pat bunica ostenită se 'ntoarce, cu blândețe zice:
 „Mai lasă, ghiuj bătrân povestea și du copiii să se culce“.

Bunicul stă pe loc, se miră de unde vine așa mustrare,
 Ii vine apoi deodată voia să facă cu bunica glume:
 „O doamne, Baba Cloanță asta că multe zile ce mai are,
 Nu moare, să se 'nsoare moșul, să-și ia nevastă fată mare
 De nunta care va porni-o să se lățească vestea 'n lume.“

„Vai chiag bătrân“, și 'ndurerată bunica biată lăcrămiază,
 Cuprinși de milă noi întoarcem spre moș priviri întrebătoare,
 El cearcă-un zimbet să ne 'nșele, dar noi simțim că el oftează,
 Din ochii lui cei stânși de vreme doi stropi ferbinși pornesc să cază
 Pe creștetele noastre, sfântă, cerească binecuvântare.

*

O, umbre dragi, din luminoasa, senina mea copilărie
 Când a-ți vedea copilul vostru, ce plânge zilele-i trudite,
 Cum valurile lumi-l poartă ca peo slabă jucărie,
 De n'are cui să se închine, și nici rugă nu se mai știe
 Și patimile îl sugrumă și întunerecu-l înghite.

A. Seca.

COMUNA „VIITORUL“.

VII. Banca în ajutorul economiei.

În urma lucrărilor de premenire începute în timpul din urmă oamenii din comuna «Viitorul» pornesc pe căi mai bune.

Biserica, școala, banca, toate stăruie să ridice pe oameni la o stare mai bună. Biserica și școala deșteaptă mai ales mintea și oțlesc voința oamenilor spre lucruri bune.

Banca ajută și cu fapta.

La înființarea ei plugăria stă foarte rău

Grădinile, economia câmpului, fânațe, vii, vite, unelte de plugărie, toate erau în cea mai rea stare. Așa nu mai putea merge, și trebuia să se pornească cât mai îngrabă o lucrare de premenire. Trebuia îndemnați, mișcați și încurajați oamenii ca să poarte o economie mai bună, să-și deschidă mai multe izvoară de câștig și să scoată roade mai îmbelșugate din brazda de pământ muncită de ei.

Banca începe să pună la cale, după un an dela înființarea ei, o mulțime de îmbunătățiri foarte folositoare. Cu prilejul unei adunări ținute spre acest sfârșit de cătră părtașii băncii învățătorul arată oamenilor cum banca are să se pună în ajutorul plugăriei.

«Oameni buni — zice el — veniți să mai pornim un lucru, care să ne fie de ajutor la eșirea din starea apăsătoare în care ne aflăm.

Veniți dragii mei, să facem un pas înainte pentru îmbunătățirea plugăriei noastre.

Să vă spun părerea mea. Știm că plugăria ne hrănește pe toți. Trebuie deci să muncim bine câmpul, pentru că dela felul cum îl muncim atârână mai totdeauna și câștigul.

Una o știm cu toții că cu unelte bune numai ne jucăm, adecă facem lucrul bine și fără prea mari încordări, muncim mai puțin și câștigăm mai mult.

Unul din cei dintâi pași pentru sporirea câștigului nostru este agonisirea de *unelte* sau *mașini* aveau bune de plugărie.

Intre aceste cele mai de căpetenie sunt: *plugul*, *grapa* și *tavălugul*, apoi încă alte câteva, cum sunt *mașina de sămănat grâu*, *cea de sămănat și săpat cucuruz*, *trior pentru curățirea seminții*, *grapa de fânațe*, *mașina de tăiat nutreț* ș. a.

Unele din aceste trebuie să le aibă fiecare plugar, așa: plugul obicinuit, grapa, tăvălugul. Atâta numai că pe viitor, va trebui, să vă înzestrați cu cele mai bune soiuri de astfel de mașini.

Pentru înlesnirea dvoastre banca are să facă tot ce-i stă în putință; pentru că știm că vă ajutăm la un lucru bun.

Spre acest sfârșit banca noastră s'a pus în înțelegere cu o fabrică de mașini, care ne va da lucru bun și mai ieftin ca de obicei.

Vi-se va da apoi putința să plătiți pe rând, după adunarea roadelor din câmp.

Atâta însă nu e de ajuns. Este trebuință neapărată să mai facem încercări și cu alte mașini cari s'au dovedit că sporesc agoniseala noastră.

Aceste mașini, va fi bine, să le cumpărăm din banii băncii și toți părtașii să poată face întrebuințare de ele.

Ne trebuie un plug numit *plug sub pământ*, care pătrunde la adâncime și care merge pe aceeaș brazdă, în urma unui *alt plug mai mare, cu care se fac arături de desfundare*.

Pe lângă aceste e bine să cumpărăm din banii băncii o mașină de sămănat grâu și trifoiu și alta de sămănat și săpat cucuruz, de cari, pentru o plată mică, să poată face întrebuințare oricare părtaș.

Altă unealtă neapărat folositoare, pe care trebuie să o agonisim, este o *grapă de livezi*, care constă din niște lanțuri cari se încrucișează ca o rețea de plasă (ca un rociu) și la nodurile ei de încrucișare are cuie de fer cari întră sgarind pământul.

Vom mai agonisi și un *trior* pentru alegerea seminții și *mașină de tăiat nutreț*; apoi cu aceste toate vom face un început spre o lucrare mai cuminte a pământului și cu timpul vom ajunge să avem din fiecare câte un număr mai mare, ca astfel toți părtașii însoțirii să le poată folosi când au mai mare trebuință, adică în toiul lucrului.

Vorbirea învățătorului nu a rămas fără de folos. Cu bună chibzuire și multă cumpănire s'au adus mașinile pomenite.

În felul acesta, cu ajutorul băncii, oamenii având la îndemână mașini și unelte bune de plugărie se obicnuiesc tot mai mult cu ele. Zi de zi încearcă, unul cu una, altul cu alta și văd că pe urma lor roadele câmpului se înmulțesc și bunăstarea crește.

În locul unde s'a făcut întrebuințare la arătură și de un plug de desfundare și unde s'a grăpat cu o grapă bună și la urmă s'a dat cu tăvălugul, roada izbutiă de obicei mai bine și în

timp de secetă și în timp ploios, spicul grâului eră mai mare și boabele mai pline, tuleii cucuruzului mai mari și mai mulți pe acelaș paiu și tot așa și alte plante.

Celce și-a curățit grăul înainte de sămănat cu triorul, și l-a dat în apă cu peatră vânăță, nu a avut aproape de loc buruiană de plivit și nici tăciune; vecinul său care nu a ținut seamă de aceste a trebuit să plivească cu săptămânile și grăul i-a fost plin de tăciune.

Celce de altă parte a sămănat grăul cu *mașina de sămănat*, făcând un lucru neasămănat mai bun decât sămănându-l cu mâna, a văzut însuș și au văzut și alții deosebirea în bine pe urma acestei mașini.

Și mai mult încă s'a putut vedeà sporul în lucru și cruțarea timpului, cari costă bani, la sămănatul și săpatul cucuruzului cu *mașina de sămănat și săpat*.

Nu mai puțin folositoare s'a dovedit a fi *grapa de fânațe*. Aceasta în timp de doi ani a ajuns să fie întrebuințată de tot satul. Lucru firesc, că ea, curățind muschiul din iarbă, scormonind la rădăcina ierburilor și împrăștiind bine mușinoaiele, a avut ca urmare o sporire însemnată a fânului și otăvii, iar pe urma acestora s'a sporit cu înlesnire, în scurt timp, numărul vitelor, și bunătața lor, vacile au dat lapte mai mult și mai bun, iar cu aceste deodată a început să se arete dar și îndestulare în casele oamenilor din «Viitorul».

N'au trecut patru ani și toate mașinile de plugărie, cumpărate de bancă, au fost plătite prin micile taxe, plătite de cătră ceice le întrebuințau.

Oamenii încă au plătit rând pe rând sau, cum se zice, în rate, banii împrumutați pentru cumpărarea de mașini bune de plugărie.

Mai târziu, văzând din pățanie folosul cel mare al mașinilor de tot felul, oamenii s'au întovărășit câte 5—10, și au cumpărat și alte feluri de mașini de plugărie, pentru că o mașină bună se plătește singură în câțiva ani, și de aici încolo rămâne ca în cinste.

Dela un timp oamenii nu mai împrumutără bani ca să-i dee pe lucruri netrebnice, ci numai pe lucruri aducătoare de folos, cum sunt mașinile ș. a.

În modul acesta banca noastră sătească s'a dovedit a fi un izvor îmbelșugat de ajutor și binefaceri pentru locuitorii comunei.

SOIURILE MAI ALESE DE ANIMALE ȘI ÎNGRIJIREA LOR.

(Prelegere populară, ținută cu ajutorul skiopticonului).

Cea dintâi avere și cei dintâi prietini ai omului au fost vitele sale. Din vremuri străvechi până astăzi și până va fi om pe pământ bogăția plugarului și a ori-cărui moșieș sunt vitele. Fără ele roada și folosul pământului scad an de an, până seacă de tot. Drept-acéea toate semințiile de oameni pun mare strădanie la înmulțirea vitelor și mai ales a celor de soiuri bune și alese.

Și fiindcă o vită de neam bun aduce folos cu mult mai mare decât una de soi rău, — deși ținerea celei bune adeseori nu cere mai multă muncă, nici mai mult nutret, — credem oameni buni, că vă facem un bine, arătându-vă soiurile mai alese de vite și însușirile cele bune ale lor.

Vitele cari aduc foloase mai multe sunt cele *cornute*.

În ținuturile noastre deluroase, ca și în alte părți ale țării, astăzi rar mai vedem alte vite, decât roșii în păr. Toate acestea se trag dela vitele numite de Șvîțera (Șvait)^{*1}, cari încă sunt de multe feluri. Acestea sunt vite de munte în țara muntoasă Elveția. Ele se urcă pe munții cei mai înalți și se îngrașă tot așa de bine de pășunea de munte ca și de cea de șes. Sunt sprintene, frumoase și bune de lapte.

Din neamul acestora sunt vitele *Pinzgau*, sau teșee dela noi.* Mai toate vitele, câte le vedem în târgurile noastre sunt corciturii (mestiți) din vitele cele vechi, de pe aici numite mocănițe și taurii de Pinzgau, aduși din străinătate (Elveția, Salzkammergut, Salzburg). Vitele de Pinzgau cresc foarte iute, la 2—3 ani sunt deplin dezvoltate. În mâncare nu sunt alegătoare, se îngrașă bine și dau lapte mult, 2400—3000 litri la an. Boii ajung la o greutate până la 10 măști metrice. La trup sunt binefăcute și au o statură frumoasă: capul scurt, fruntea lată, coarne mici galbene, grumazi puternici cu salbă mare, trup lung și bineîncheiat, largi în șele, coaste puternice și binearcuite, flămânzările totdeauna pline, ceea-ce le dă o înfătoșare plăcută. Rădăcina cozii la unele e cam ridicată; partea dinapoi e totdeauna rotundă și binedezvoltată. Pielea lor e subțire, moale și se poate ușor mișcă. Au păr scurt, luciu, roșu-închis, ori roșu-gălbui (roșcat), iar pe spinare au o vargă lată albă, care se întinde pe întreagă partea dinapoi cu

* Steluța însemnează schimbarea diapozitivei.

coadă cu tot, pe uger, pe sub foale și la unele albul acesta încungiură ca un inel partea de-asupra a picioarelor. Pe bot sunt totdeauna albe, sau galbene, tot așa în jurul ochilor. O pată roșie, ori neagră pe nas, în albul de pe spinare, în zmcoul de păr din coadă, dovedește, că nu e soiu curat. Mai căutate sunt cele cu spinarea și întreg spatele deplin oable și cu părul roșu-închis.

Înălțimea lor la greabăn e 1·35 m., lungimea dintre coarne până la coadă 2·12 m., lărgimea între șolduri 58 cm., iar grosimea după umeri (imprejur) 2·12 m.

Strămoșii vitelor de Pinzgau sunt așanumitul soiu de vite de *Berna*, cari uneori se fac mai grele decât cele de Pinzgau. În păr sunt roșii cu câte o pată mare albă. În părțile dela șes ale comitatului nostru folosesc tauri din *Berna* spre a încrucișa soiul cel vechiu.

În părțile apusene ale țării noastre îmbunătățesc soiurile vechi cu vite numite de *Simmental*,* — foarte mari de statură și foarte grele. Și acestea se desvoaltă iute, se îngrașă bine și vacile dau lapte mult, iar boii sunt foarte tari și ajung greutate până la 12 măji metrice. Au păr galben în fața grăului.

Ca vițe foarte vestite de lapte sunt cele de *Holanda*,* — niște vite mari și desfăcute în oase. În păr sunt negre cu pete albe. Vacile sunt cam deșirate și nu se îngrașă. Tot nutrețul îl prefac în lapte. Ugerul lor e foarte mare și are ramuri de vine pe sub foale ca niște sfori de cele groase. O vacă de acestea dă în săptămânile dintâi peste 3 ferii de lapte la zi, pe anul întreg la 7000 l. (700 de ferii) așa că pe toată ziua, câte zile sunt într'un an, se vine una cu alta 2 ferii de lapte. De bună seama și nutrețul acestora e foarte gras. Au pășunile cele mai bune pe la termurii mării, unde nu-i nici prea cald, nici prea frig și iarna, vara sunt la pășune.

Tot vestite de lapte sunt vitele numite *Jersey*,* — nu prea frumoase, dar vacile dau lapte bun, gras, untos și mult, la fătare câte 27 l. la zi.

Vitele cele mai lățite la șes în țara noastră sunt — precum bine știm — cele trufașe, numite și de rasa *podolică*.* Sunt vite mari, puternice, albe surii în păr și cu coarne mari. Au partea bună, că se indestulesc și cu nutreț mai slab; pe șesuri, unde adeseori vara întreagă câmpul e ca părliț de foc, iar apa-i puțină și rea, ele totuș o duc, răbdând căldurile și iarna gerul cel mare ceeace alte vite n'ar putea purta, ci ar peri. Boii sunt foarte

tari, iuți și neîntrecuți de jug. Vacile dau lapte gras, dar puțin. Partea slabă a lor e că se desvoaltă prea încet: abia la 5—6 ani sunt deplin dezvoltate și apoi nu se îngrășe așa bine ca cele roșii. Se prăsesc cu mare grijă la economia de model a statului în Geoagiu și în alte locuri.

Vestite sunt pentru carnea lor vitele engleze, numite *Short-horn*,* cari se desvoaltă mai iute, decât oricare altele: la 1—1½ an ajung la deplină dezvoltare. Sunt foarte grele. Au cap mic, coarne mici, ba unele sunt fără coarne, gât scurt și gros, aproape fără salbă, dar umerii sunt ca niște perini. Trupul lor se pare ca o bute. Picioare au scurte și filigrane, așa că abia poartă greutatea trupului. Apăsând cu degetul pe ele se pare, că apeși într'o tigare cu unt. Dau cea mai bună carne, de aceea sunt scumpe și vestite în lumea întreagă. Dar sunt și foarte gingașe și la jug nu se pot folosi.

— (Va urma.)

MOTUL ȘI FIREA LUI.

Cunoaștem odată teritorul geografic în care locuiesc *Moții*. Cum vedem el cuprinde mai toată partea de cătră apus a „Transilvaniei“ de odinioară adevă Munții-Apuseni. Nu se acopere această țărnamurire cu adevărul și nici chiar cu concepția oamenilor, cari seriu sau discută de locuitorii acestor ținuturi, dar am ținut să-i dau o lărgime cât mai mare, ca în cercul acesta de vederi să le cuprind pe toate.

Acum să intrăm în o desfășurare amănunțită a acestui ținut.

*

Voesc să dau o amănunțită descriere a locuitorilor din aceste ținuturi.

Este proprie locuitorilor mai ales din părțile muntoase, ca după ținuturi să poarte numiri deosebite; ba să se deosebească chiar și în port, în felul de traiu și chiar în privința modului lor de gândire și simțire.

Nu cred să existe o variație caleoscopică atât de marcantă după ținuturi, precum e a locuitorilor din Munții Apuseni. Mai fiecare gaură de munte, care adăpostește sate și sătulețe își are însușirile sale deosebite. Și e uimitoare deosebite mai ales în port, ca cel mai bătător la ochi. *Ochiul ager al psihologului* o întrezărește și în celelalte manifestări de viață.

Mai e ceva caracteristic la acești locuitori. Cu cât ei sunt mai aproape de țară, cu atât prezintă mai puține însușiri distincte.

Variața aceasta de *obârșie psihică* stă în conglăsuire cu vieța fermecătoare a naturii ce-i incunjură.

Cum intri dela Varfalău în sus pe Valea Arieșului ți-se deschide ochilor o priveliște încântătoare. Șoseaua care se întinde până în spre creerii munților de cătră Ungaria se întinde printre șirurile de munți și stânci, pretudindenea însoțită de sprintenul și limpedele râu *Arieșul*.

Locuitorii acestei văi după numirea locului sunt: *Ocolișenii, Poșăgenii, Sălciuanii, Brăzeștenii, Lupșenii, Bistrenii, Câmpănarii, Vidrenii și Albăcenii*. Spun aceste numiri mai însemnate. De la turea dreaptă a Arieșului amintesc: *Ponoreni, Mogoșenii, Buciumanii, Abruzenii și Șohodolenii*. Aceste grupe de locuitori se deosebesc în foarte multe privințe unele de altele. Voi scoate la iveală portul.

Între cele *patru* grupe deosebire de port nu există.

Femeile poartă *cosițe groase* de mărimea coadelor, ce le poartă ca fete, atârănătoare de ambele părți ale capului pe sub urechi. Au niște cămeși cu forme mari la mâneci și cu cusături bogate la piept. Dinainte și dindărăpt au zadii (cătrinte) jumătate roșii; iar încălțăminte le este *opinci* cu *gurgoiu*. Bărbații poartă pălării late, cămeși neîmbumbate, largi la mâneci și cu cusături bogate în spate; cioareci largi, croiți la partea dindărăpt a picioarelor. Sunt vecinic cu pipa în gură, ba pe alocurea chiar și femeile s'au molipsit de această boală uricioasă. Casele lor sunt în mare parte acoperite cu paie, fiind pe aici lipsă de pădure de brad. Coastele și râpele lor altcum sunt mai călduroase și mai roditoare ca a celor de mai sus. De statură sunt oameni mijlocii, indesați; tot astfel și femeile au mai mult structura osoasă a bărbaților. E un popor, care trăiește din economia câmpului și vitelor. Au vite albe foarte frumoase, căci au locuri de pășunat foarte bune. Au grânațe de primăvară bune, de asemenea pe alocurea se face cucuruz întocmai ca și în țară.

Am văzut, cum în anii din urmă au început să samene și grâu de toamnă, care după cum se povestește ar prîi foarte bine. Sunt un popor cu stare bunișoară. Ogrăzile lor colea toamna sunt bogate în tot felul de „strânsuri de pe câmp“ după cum le zic ei. Ca exterior prezintă un corp *vânjos* și *sănătos*.

În colea își fac impresia unor oameni *bădărani, necioplîți, butucoși, greoi, trândavi, târzi*. Din fața lor se vede un fel de

ferocitate, de multeori se uită la om cu niște ochi belțiți, de îți pare, că vrea să te mănânce. Altcum câteodată par foarte nepăsători, mai ales în fața lucrurilor pentru cari au puțină pricepere și deci și puțin interes. Dela fire sunt foarte *mâncăcioși*. Am azistat odată în casa unui preot la un prânz a celezilor (slujilor) și m'am uimit de modul, cum mănacă o femeie mai ales, îi umblau fălcile de ambele părți de părea, că e o mașinărie electrică. Apetit au într'o gradație superioară și drept răsplătire și au o musculătură puternică. Cu toate acestea fiind de o fire mai domoală se mișcă greu. Aduc drept dovadă o pildă din anii trecuți.

Se făcea recrutarea la Trăscău și recrutele dela Lupșa, cam tâlbăcite la cap de puterea rachiului, ajungând la crășma din Sălcuia de sus au început la sfadă cu feciorii de acolo. Erau numai vre-o 12 Lupșeni și au fost în stare să susțină lupta mai cu tot satul, lupșenii fiind niște ficiori mai indesați, mai sprinteni, deși mai puțin robuști.

Din acest naturel domol deducem și alte însușiri ale lor. Cu lucrările merg mai încet ca cei mai sus pe Arieș de ei; în felul lor de vorbire sunt mai trăgănători; în mișcărilor lor mai neindemânatici. Asta o poți bine observa pe la târgurile de țară ce se țin la *Lupșa* și *Câmpeni*, unde poți face studii comparative minunate. Câmpenii, ba chiar și Lupșenii sunt oameni mai umblați mai îndrăsneți și buni târgoveți.

Li vând și-i cumpără pe cei din jos.

Nu-i vorbă sunt și aici bărbați isteti, cu inteligență naturală vădită, dar sunt mai puțin umblați în lume, nu sunt așa ageri. Pământul lor a fost mai bogat și mai roditor ca al locuitorilor de pe valea Arieșului în sus și ca atari n'a fost siliți de puterea naturii să eie lumea în cap, să se ducă la țară și să lucreze la străini. Altă vieată au dus ei și alta cei din locuri mai sterpe.

Astăzi s'au mai schimbat vremurile și în urmare s'au mai destelenit și ei. Cu toate acestea rămâne în firea lor lăsarea Românului, cunoscută în zicala: „Lasă-mă, să te las“.

În privința credinții sunt ca și toți Românii oameni religioși credința lor religioasă e mult puțin amestecată în superstiții, de care altcum băjbăe vieata sufletească întregă a poporului nostru.

O observare intercalatoare mi-ași permite. E bine ori rău a stărpi aceste credințe deșarte? Răspunsul e foarte anevoios. Cei-ce se țin foarte înțelepți, și se cred avântați în știință susțin,

că trebuie să fie toate stărpite dela început pân' la sfârșit. Motivele lor nu le invoc. Ce-i mai moderată zic: da! trebuie să fie stărpite dar cu cumpăneală și pe rând.

Părerea mea este: În starea noastră de astăzi și mai ales în relațiile poporului român cu alte popoare avem trebuință *nu se nivelăm* deosebirile dintre noi și ele, ci să le *alimentăm*. Oricât de înapoiată s'ar părea această părere eu o consider și o susțin ca pe un mare lucru.

Poporul sălcian, brăzeștean, ocolișan și poșăgan își are obiceiurile sale *religioase* și *profane* mult puțin distincte de ale celorlalte grupe de „moți”. O intrare în amănuntele acestora ar merita un studiu separat nu de puțină valoare etnografică.

Atâta cu privire la acest grup.

Despre cele înșirate vor urmă descrieri pe rând, ca astfel lămurite părțile și locuitorii din ele, să putem construi în întregime sa caracterul și firea Moțului.

Dr. Petru Șpan.

BUNEA.

A murit cam acu-s doi ani domnul Ioan Bunea. Numele lui de familie eră Grozav, dar lumea i l-a schimbat în Bunea, până eră el încă în viață. Și eră un om bun, cât rar îi mai afli azi păreche. El eră fecior de plugar. Invățase câțiva ani la școală, apoi îl luară la miliție. Acolo fiind cu purtare bună, ajunse sergent-major. Servî el la miliție multă vreme, că acasă nu prea aveă la ce trage, că frați mai aveă vre-o cinci, dacă nu chiar șase, moșie puțină; deci el rămase la oaste doisprăzece ani încheiați.

În acest timp învăță bine limba nemțească, fiind mai mult în Viena cu starea. Apoi, eșind în civilie, devenî cancelist la o judecătorie din provincie și se căsătorî. Luă de nevastă pe singura fiică a unei văduve. Nu știă, dacă soacră-sa are de unde-i da ceva zestre, ori ba, dar i-se părea de fată. O luă deci și trăiră laolaltă zile albe. Amândoi erau cruțători, astfel că din plata lui de cancelist trăiau bine, fără să facă datorii. Își plătiă chiria regulat, plătiă prin prăvălii și pe la măcelari regulat, plătiă omeneste pe măiestri, cu cari aveă de lucru, și astfel el eră onorat de toți.

Soacră-sa trăiă singură în casa ei proprie. Ea nu le-a făcut tinerilor propunerea să șadă cu ea, și ei nu s'au îmbiat. Așa trăiră ei vre-o cinci ani, și în fiecare an îi binecuvântă Dumnezeu cu câte un fecioraș. Pe toți i-a face tata ostași — ziceă el răsând, — și fiecăruia îi luă: mai o trimbiță, mai o tobă, mai o sabie, care după cât eră de mare și de harnic de a o purtă.

La vre-o cinci ani se bolnăvește soacră-sa. El trimite pe nevastă-sa numai decât acolo: „Să nu te miști dela bătrâna, până nu i a fi mai bine. Acasă ne-a face servitoarea ce ne trebuie, tu stai pe-acolo să aibă pe cineva cu milă pe lângă ea“!

Așa și făcù nevasta lui. Vre-o zece zile a stat ea tot acolo, până în urmă i-s'a făcut bătrânei mai bine. În acest timp seara și după ameezi, după oarele de cancelarie o cercetă și el regulat, îi ducea medicul și medicinile și vedeă să nu-i lipsească ceva.

Dupăce s'a însănătoșat bătrâna, merse odată la ei acasă și le spuse: Uitați-vă, dragii mei, eu sunt slabă și bătrână, poate să mor odată fără ca voi să fiți de-a îndemână, și să pună străinii mâna pe ce biată am. Să veniți, dragii mei, să ședem la olaltă. Și așa casa vouă vă rămâne, ce să mai plătiți atăta chirie, că aveți destulă cheltuială cu copiii aceștia mulți. Haideti la mine!

„Am merge, soacră, că știm, că ne primești cu dragă inimă, zise el, dar uite, noi avem copii, ei fac larmă, d-tale îți trebuie odihnă, și, cum ești desvătăată acum de tălălău, să nu-ți cadă greu și în urmă să te căiești, că ți-ai făcut moară în cap. Mai bine să stăm noi cum stăm și d-ta cum stai; de vom vedeă, că ești bolnavă, vom merge care-va și vom ședeă cu d-ta, dar să ducem droaia asta multă de copii pe capul d-tale, par'că nu mă încumăt“.

„Ba să veniți, ascultați-mă. așa vreau eu; simt eu, că nu-s bună singură, numai cu străini. haideti voi la mine, că și eu am crescut copii, știu eu, că ei nu pot stă ca sînții în icoană, și feri Doamne să steie, că atunci nu-i bine. Doară și zicala spune: Feri-mă Doamne de copii buni și de babe frumoase!“

Destul atăta, că din vorbă 'n vorbă ajunseră fiecare la convingerea, că mai bine va fi ca cei tineri, cu droaia lor de copii, să se mute la bătrâna. Și s'au mutat și legănat cuvânt n'a fost între ei. Ginerele, ca mai tinăr, vedeă ca să fie toate în bun rând pe lângă casă; de ici scurgeă o baltă, colo tocniă o ușiță, dincolo puneă un cuiu, și pururea eră ocupat. Numai la mâncare și la culcare eră în casă, altcum tot pe-afară. Când n'aveă alt lucru, tăia lemne cu ferestrăul și le crepă cu săcurea și le așeză în lemnărie, de-ți eră mai mare dragul. Dacă ziceau muierile, soacră-sa și nevastă-sa, că de ce umblă el tăind lemne, că pentru câteva pițule le-a tăia vre-un ferestrăias, el le răspundeă liniștit: „De ce să nu taiu? Nu-i destul, că le cumpărăm pe bani scumpi, să mai plătim și pentru tăiat? Apoi eu zac destul în cea cancelarie, baremi acasă să-mi desmorteșe aceste oase“!

Așa stând lucrul, la fiecare primă, când își scoteă salariul, jumătate îl puneă la oparte, la casa de păstrare, ca să aibă pentru zile grele, iar cu jumătate se ajungeă deși îplineă toate lipsele casnice. Ceilalți colegi ai lui Ioan Grozav vorbeau multe despre el; mai că s'a băgat slugă la soacră sa, să-i taie lemne, mai că-i un sgărcit și jumătate, mai una mai alta, ca oamenii, cari neștiind cruță, ar voi ca nici alții să nu cruțe și

să nu aibă nimic, ci să fie tot înglodați în datorii, ca ei, pentruca să se poată plânge, că nu-i dreptate, că-s lefile prea mici, că cei mari au prea mult, iar cei mici prea puțin și altele de acestea.

Intr'aceea se întâmplă, de se ivi o coleră mare; muriau oameni de toate vârstele și de toate stările. Atâția oameni muriau, de s'a oprit a se mai trage clopotele pe la biserică, că altcum toată ziua ar fi trebuit să le tot tragă. Preoții de dimineața până seara tot duceau morți la groapă, câte 3—4 deodată.

Intre cei dintâiu, care muri de coleră, fû un biet de scriitoraş, după care rămase văduva cu șase copii. Dar știți cum e colera: în care casă intră, pe toți îi șeceră. Astfel și aci, curând după el muriră copiii cei mai mici toți cinci, în urmă muri și mama lor și rămase orfană de tată și de mamă o biată fetiță ca de opt ani.

Ioan Grozav se sfătui atunci cu nevastă-sa și cu soacră-sa și luă copila la ei; „unde mâncăm opt va mânca și al nouălea“, zicea el; iar muierile adăugeau: „de haine vom griji noi, îi vom face din vechituri și mai și din nou, că o copilă, — ce să mai cunoaște, rogu-te?!“

Astfel Ioan Grozav luă copila cea orfană la el, o ținea ca și pe copiii lui, o puneă la masă cu ei, dormia într'o casă cu ei, îi cumpără toate cele de lipsă pentru școală și o purtă îmbrăcată omenește. Biata orfană se află atât de bine la bunii ei patroni, încât mai că nu simțea lipsa de mamă. Și Ioan Grozav era foarte mulțumit, văzând că copila se află bine în casa lui. Și muierile erau foarte fericite, că pot da mână de ajutor celei orfane. Băieții o priveau cu un fel de respect, căci vedeau, că ea știe cetil și scrie și le desemnă câți cocoși și găini, și câni, și mânzi, și ei se bucurau. Fă-mi și mie, sorucă — că așa-i învăță Ioan Grozav să-i zică — fă-mi și mie un cocoș; mie să-mi faci o cloșcă cu pui; ba mie să-mi faci un mânz mic și frumos. Și ea le făcea, bine-rău, cum putea, dar le făcea; toate hârțiile ce le află, erau pline de desemnuri.

(Va urma).

ȘTIRI.

„Gazeta Transilvaniei“ își serbează iubileul de 70 de ani dela înființare. 70 de ani de muncă fără preget, de încordare de puteri, pentru luminarea poporului românesc. Cei-ce conduc ziarul, și cei-ce au muncit alătura cu dâșii pot privi cu mulțămire sufletească înapoi.

Câte a trebuit să îndure „Gazeta“ în restimp de 70 de ani!

Gimnaziul dela Caransebeș se ridică. Reprezentanta orașului Caransebeș a predat pe seama gimnaziului fondul școl. gr.

ort. rom. de 150,000 cor., un ajutor de 50,000 cor. și o piață. Comunitatea de avere a grănițerilor a predat fondul gimnazial român de 100.000 cor., însă pe lângă condițiunile, ca la gimnaziu să se creieze catedră de limbă română. Limba română să fie studiu obligător, și copiii de grănițeri să aibă întâietate la primire în gimnaziu. Condițiunile n'au fost primite.

Comitetul despărțământului Bistrița a hotărît să invite la Bistrița cu prilejul adunării generale a Asociațiunii pe dl *Zaharie Bârsan*, să deie în seara primă o reprezentațiune teatrală. Cu'n punct mai frumos și mai bogat programul festivităților.

Despărțământul Bistrița, și-a ținut la Nușfalău adunarea cercuală cu un succes frumos. A luat parte popor mult. S'au împărțit premii în cărți de 50 cor. și în bani de 44 cor.

Dumineca trecută s'a ținut ședința plenară ordinară a *secțiunilor științifice literare ale „Asociațiunii”*. S'a votat dlui Agârbiceanu și Z. Bârsan câte un premiu de câte 300 cor.

În 28 Iulie st. n. a. c. *desp. Turda al Asociațiunii* își va ține adunarea generală în comuna Ceanul-deșert. După rezolvirea afacerilor administrative, se va predă biblioteca înființată pe seama comunii Agârbiciu, se vor premia două prelegeri populare economice și cel mai frumos port românesc, și se vor ține disertații și declamări. Premiile pentru prelegerile populare sunt de câte 20 de cor. Lucrările să se trimită înainte la adresa secretarului.

Duminecă la 21 Iulie n. anul acesta *despărțământul Brad al „Asociațiunii”* își ține adunarea anuală în Brad. Se va vorbi despre portul vechiu țărănesc în Brad și schimbarea lui, și se vor trage la sorți două frumoase costume românești pentru femei, ce le pregătesc doamnele române din Brad.